

CETĂȚENIA – IDENTITATE JURIDICĂ A PERSOANEI

Angela GUȚU,
magistru în drept

Summary

The concept of citizenship determines the identity of an individual as part of a state in any place and moment. Citizenship is a legal and constitutional institution that establishes the reciprocal and sustainable link between individual and state. Citizenship is given an important place both in the Constitution and the special law, this forming a constitutional-juridical important institution into a national system of law.

Keywords: identity, nationality, citizenship, reciprocal relations, state, person.

Rezumat

Conceptul de cetățenie determină identitatea persoanei fizice ca parte componentă a unui Stat în orice loc și moment. Cetățenia este o instituție juridico-constituțională ce stabilește legătura reciprocă și durabilă dintre persoană și Stat. Cetățeniei i se acordă un loc important atât în constituție, cât și în legi speciale, aceasta formând o instituție juridico-constituțională importantă într-un sistem național de drept.

Cuvinte-cheie: identitate, naționalitate, cetățenie, raporturi reciproce, stat, persoană.

Introducere. Studiul asupra cetățeniei este și va fi mereu obiect de cercetare, întrucât aceasta reprezintă liantul principal dintre Stat și persoană, iar fiecare studiu aduce noi abordări și aspecte. Asupra cetățeniei nu există o uniformitate și unanimitate de păreri, așa cum vom vedea în continuare.

Metode și materiale aplicate. Pe parcursul analizei temei abordate, am utilizat modalități care se impun nu doar ca scop al cunoașterii, ci și ca principii în elucidarea conceptului de cetățenie. Elaborarea lucrării s-a bazat pe aplicarea următoarelor metode de cercetare: metoda analizei, istorică, logică (deductivă, inductivă, generalizatoare, specificarea), comparativă, sistemică. În cadrul cercetării au fost utilizate surse bibliografice atât autohtone, cât și de peste hotare, în limbile română, rusă, engleză, franceză.

Rezultate obținute și discuții. Identitatea apare ca o nevoie umană și de grup. Ea este la fel de imperativă cum este nevoia de hrană, de adăpost, de securitate personală și familială. Istoria dovedește că problemele legate de identitatea național-statală nici nu pot fi ignorate, nici nu acceptă soluții împotriva firii lucrurilor. În acest sens, identitatea național-statală se determină prin cetățenie.

Cetățenia în forma ei simplă are un caracter identitar și cetățenia nu poate să se manifeste decât într-un cadru de drepturi și responsabilități reglementat prin instrumente juridice circumscrise unui stat național.

Inițial cetățenia a fost desemnată prin termenul de *naționalitate*, noțiune care este prevăzută și astăzi în Constituția Franței [1]. În cazul Republicii Moldova, odată cu adoptarea Constituției, a fost stipulat doar termenul de *cetățenie*.

Convenția europeană asupra cetățeniei (adoptată la Strasbourg, la 6 noiembrie 1997) [2] folosește rareori termenul de naționalitate, pentru că în anumite state cele două noțiuni – cetățenie și naționalitate – sînt sinonime. Dar, odată cu Statul modern, odată cu dezvoltarea principiului naționalităților, juriștii au încercat să facă o delimitare, pentru a se înțelege mai bine. Treptat s-a renunțat la cuvîntul *naționalitate*, acesta fiind înlocuit cu cel de *cetățean*. S-a purces la această substituție datorită faptului că naționalitatea exprimă apartenența la un corp social fondat pe alte reguli, în timp ce cetățenia exprimă apartenența juridică la un stat. Este o legătură juridică. Naționalitatea, la recensămînt, o poți alege. În cazul cetățeniei însă trebuie să faci dova printr-un act oficial.

În limbajul juridic, naționalitatea și cetățenia sînt două noțiuni cu care operăm și cu privire la care ne punem întrebarea dacă există deosebiri sau asemănări și, totodată, care sînt ele. Dacă pînă în secolul trecut se vorbea despre *popor* și despre *națiune*, secolul al XX-lea a adus cu sine o nouă noțiune – cea de *cetățenie*. Este oare această noțiune sinonimă cu cea de naționalitate sau desemnează o altă categorie juridică? În acest sens, la începutul sec. XX s-a conturat defina: „Acea grupare omenească, formată din reuniunea mai multor familii, locuind în teritoriu determinat și fiind supusă acelorași autorități, constituie poporul. Dar, dacă această grupare de oameni, trăind sub aceeași autoritate, are o conștiință comună prin faptul că membrii ei și urmașii lor au trăit împreună un timp îndelungat pe același teritoriu, suferind diverse influențe și fiind animați de același ideal, nu mai avem un simplu popor,

ci o națiune. Dacă la națiune constatăm unitate de rasă, de limbă, de religie, o numim naționalitate.” Așadar naționalitatea este dată de unitatea de rasă, de limbă și de religie a celor ce trăiesc sub aceeași autoritate pe un anumit teritoriu, avînd o conștiință și o istorie îndelungată comună, dar și același ideal [3].

Cetățenia nu reprezintă decât o formă de manifestare a naționalității, formă care are totodată un anumit rol, anume acela de a proteja identitatea națională și de a o ajuta să-și împlinească rosturile în cadrul juridic al statului și cu ajutorul deschiderilor pe care acesta i le pune la dispoziție [4, p. 150].

Individul fiind componenta, figura centrală a cetății (polisului) este legat social, economic, militar, politic, cultural prin raport de cetățenie. Ca cetățean al unui stat, individul nu-și mai aparține numai sie însuși, ci în același timp aparține și cetății. Viața și activitatea individului presupun legătura sa directă și permanentă cu statul. Această legătură este ambivalentă, în sensul că individul este obligat să se supună comandamentelor stabilite de stat, primind în schimb anume drepturi și libertăți, de care se bucură într-un regim de egalitate, libertate și echitate, beneficiind totodată și de un drept de recurs împotriva actelor samavolnice ale autorităților publice, care i-ar încălca drepturile garantate de stat [5, p. 178].

Din acest punct de vedere, sîntem interesați în studierea conceptului de cetățenie, care este strîns legat de drepturi, libertăți, naționalitate și identitate națională.

Cetățenia este accesibilă efectiv potrivit unor modalități variabile, în funcție de locul, timpul și interesul fiecărei na-

țiuni, așa cum o concep conducătorii și opinia publică. Este ceea ce traduc drepturile conferite de naționalitate [6, 58].

Așa cum am spus, dacă cetățenia exprimă apartenența unui individ la un stat, realizându-se astfel o puternică legătură politico-juridică între individ și stat, atunci naționalitatea ține de un proces mai îndelungat, avînd la bază, „comunitatea de origine etnică, de limbă, de cultură, de religie, de factură psihologică, de viață, de tradiții și de idealuri, dar mai ales de trecutul istoric și de voința de a dăinui pe acest teritoriu” [4, p. 63].

Însă, avînd în vedere evoluția acestui termen în alte state, renunțarea în timp la termenul de naționalitate poate fi explicată prin aceea că naționalitatea este o categorie politică, indicînd apartenența la o națiune. Pentru a se evita confuziile din punct de vedere juridic, s-a preferat *cuvîntul* cetățenie, el exprimînd un anumit statut juridic al omului [4, p. 138].

Cetățenia interesează nu numai dreptul constituțional, ci în egală măsură și dreptul internațional. Constituția și legile conferă cetățenilor toate drepturile, în timp ce persoanelor care nu au această calitate nu le conferă decît o parte din aceste drepturi. Deși știința dreptului constituțional interesează, în primul rînd, sensul ei juridic, analiza cetățeniei trebuie totuși făcută pornindu-se de la legătura indisolubilă ce există între aspectele sale politice și cele juridice [7, p. 135].

După cum o caracterizează C. Bîrzea, cetățenia este o paradigmă a științelor politice care permite interpretarea proceselor democratice din perspectiva apartenenței, a participării politice, a identității, a drepturilor și responsabilităților. Totodată, cetățenia inspiră o serie de norme și practici sociale, un sistem de instituții și relații care reglează comportamentul public și orientează acțiunea colectivă [8, p. 6].

Pentru a defini cetățenia, trebuie să pornim și de la faptul că ea are un conținut și o finalitate care se corelează cu realități economice, sociale și culturale concrete într-o anumită societate. Cetățenia în sensul clasic reprezintă „legătura permanentă politică și juridică care se realizează între un individ persoană fizică și statul pe al cărui teritoriu locuiește” [9, p. 53].

Se poate observa cu ușurință că termenul de apartenență este ambivalent. Apartenența unei persoane la un anumit stat nu exprimă o legătură unilaterală, ci

una reciprocă între cele două entități. Cu alte cuvinte, nu numai cetățeanul este legat de stat, ci și statul este legat de cetățean. Această legătură are, în primul rînd, un fundament politic rezultînd din dreptul statului ca reprezentant al puterii suverane a poporului de a conferi și apăra calitatea de cetățean al său, a unei anumite persoane. În al doilea rînd, legătura respectivă are un fundament juridic rezultînd din consfințirea în Constituție și în alte acte normative a principiilor și a cadrului juridic de reglementare a raporturilor de cetățenie [5, p. 579].

Legătura dintre individ și stat se exprimă prin „totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce dintre o persoană și statul al cărui cetățean este și, mai mult, este o legătură juridică specială reflectată pe plan intern, păstrată și prelungită oriunde, în alt stat, pe mare, în aer sau în cosmos” [9, p. 54].

Nu putem să nu luăm în considerație faptul că nu orice legătură de drept a persoanei cu statul înseamnă și stabilirea dintre ei a relațiilor de cetățenie. De exemplu, străinii și apatrizii ce locuiesc sau se află temporar pe teritoriul unui stat, de asemenea, se află într-o anumită legătură cu statul, dar nu au statut de cetățean. De aceea, cetățenia nu este orice legătură, ci doar legătura de drept permanentă cu un stat, ce se exprimă prin totalitatea de drepturi și obligații reciproce corespunzătoare.

În cadrul național, cetățenia ține mai mult de dreptul constituțional. Constituția și legile conferă cetățenilor toate drepturile (inclusiv cele politice), în timp ce persoanele care nu au această calitate nu le conferă decît o parte din aceste drepturi.

După cum susține Costachi Gh. [10, p. 5], diferența dintre statutul juridic al persoanelor aflate în statul dat nu înseamnă o discriminare a celor care nu au cetățenia acestui stat. Statul ocrotește drepturile acestei categorii de persoane (fără cetățenia statului dat), întrucît o serie de drepturi, după cum reglementează dreptul internațional, aparțin persoanei, indiferent de apartenența la o cetățenie a unui sau altu stat.

Autorul român Ioan Muraru susține că cetățenia este legătura politică și juridică permanentă dintre o persoană fizică și un anumit stat. Această legătură se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce dintre o persoană și statul al cărui cetățean este; în plus,

aceasta este o legătură juridică specială, reflectată și pe plan extern, păstrată și prelungită oriunde s-ar găsi persoana, în statul său de origine, în alt stat, pe mare, în cer sau în cosmos [11, 115].

Conform Legii cetățeniei a Republicii Moldova [12], cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova legătura juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană. Cetățenia țara noastră este reglementată de Constituția Republicii Moldova [13], de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, de legi, precum și de alte acte normative.

Astfel, remarcăm faptul că titlul de cetățean dovedește apartenența cetățeanului la statul Republica Moldova, stat în care suveranitatea națională aparține poporului. Cetățenii Republicii Moldova se bucură de drepturi și libertăți democratice, drepturi care nu sînt numai proclamate, ci și garantate în exercitarea lor efectivă [14, p. 169].

Cetățenia Republicii Moldova reprezintă expresia relațiilor social-economice, politice și juridice dintre persoanele fizice și Republica Moldova.

În această ordine de idei, cetățenia Republicii Moldova trebuie considerată ca acea stare de fapt care rezultă din legătura principală și stabilită dintre stat și o persoană fizică, în baza căreia aceasta participă la diferite proceduri legale prin care se realizează suveranitatea națională și beneficiază de drepturi și libertăți fundamentale recunoscute și garantate de statul respectiv, care, în același timp, îi impune și o serie de îndatoriri fundamentale [15, p. 12].

Considerăm că o definiție completă este dată de Ionescu C.: cetățenia exprimă legătura principală și statornică dintre stat și o persoană fizică, în baza căreia aceasta participă la diferite proceduri legale prin care se exprimă voința suverană a poporului și beneficiază de drepturile și libertățile fundamentale pe care i le garantează statul, care, în același timp, îi impune anumite îndatoriri fundamentale [5, p. 580].

În privința noțiunii de cetățenie și-au expus opiniile și autori celebri, precum *Hayek*, care susține că „cetățenia este practica unui cod moral – un cod care este orientat spre interesele celorlalți –, fondat mai degrabă pe dezvoltarea personală și cooperarea voluntară, decît pe puterea represivă și intervenția statului”.

Marshall afirmă că „cetățenia este statutul acordat tuturor celor care sînt membri efectivi ai comunității. Cei care beneficiază de acest statut sînt egali în ce privește respectarea drepturilor și obligațiilor consecutive. Cetățenia presupune un sens direct al apartenenței la comunitate, bazate pe loialitatea față de civilizația pe care o împărtășesc în comun. Este loialitatea unor persoane libere, dotate cu drepturi și protejate de o legislație comună”. Janowitz sublinează faptul că „cetățenia se referă la relațiile dintre indivizi și stat”. Barbalet consideră că „cetățenia constă în participarea la viața publică a celor dotați cu drepturi cetățenești”. Turner spune că „cetățenia se referă la drepturile legale și la expresia lor politică în viața publică”. Habermas consideră că „cetățenia este lupta pașnică de tip «dialogic» pe arena publică”. Dahrendorf definește cetățenia ca „pe un concept noneconomic, care presupune practica atît a drepturilor civice sau fundamentale, cît și a drepturilor generice (drepturile politice și sociale)”. Kymlicka și Norman menționează că „cetățenia nu este doar un statut definit de un set de drepturi și responsabilități. Ea este, de asemenea, o identitate, expresia apartenenței la o comunitate politică”. Ichilov evidențiază că „cetățenia este un concept complex și multidimensional. Ea constă în elemente juridice, culturale, sociale și politice, care conferă cetățenilor anumite drepturi și obligații, un sens al identității și interacțiunii sociale.”

Definițiile care au fost expuse nu se suprapun perfect, ci sînt produsul conflictelor și compromisului dintre diverse concepții, dintre grupuri sociale opuse, în funcție de raporturile ce s-au stabilit între ele. Definiția a evoluat în decursul timpului și continuă să evolueze. Conținutul ei variază de la o țară la alta. Aceleași principii proclamate au fost aplicate în mod diferit, în funcție de tradițiile istorice ale fiecărei țări. Cetățenia nu poate organiza societatea decît dacă se transpune în regulile juridice și, mai general, în ansamblul instituțiilor și practicilor sociale. Cetățenia ar deveni formală, dacă nu s-ar traduce prin instituții care să organizeze în mod concret viața în comun [16, p. 95].

Articolul 15 al Declarației Universale a Drepturilor Omului stabilește că orice individ are dreptul la o cetățenie; nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa, nici de dreptul de a-și

schimba cetățenia. Problema relațiilor reciproce între stat și cetățean este un moment-cheie al democrației și umanismului organizării sociale și statale a oricărui stat [17, 148].

Astfel, prin instituția cetățeniei, între populație și stat ca atare se nasc raporturi politice, din care rezultă și drepturile indivizilor. De asemenea, drepturile publice au la bază puterea suverană a poporului – categorie socială și totodată politică –, ce este compus din indivizi între care există anumite legături. Constituția transpune legătura politică între stat și individ în instituția juridică a cetățeniei, conferind astfel drepturilor un fundament juridic [18, p. 178].

Concluzii. Tema studiată vine să demonstreze necesitatea formulării unor idei bine determinate asupra acestei instituții, precum și prezentarea analitică a opiniilor doctrinarilor din acest domeniu. Este incontestabil faptul că instituția cetățeniei ocupă un loc important în doctrina și în practica națională, întrucît contextul dezbaterilor doctrinare la acest nivel se axează pe implicațiile practice pe care noțiunea de cetățenie le are în viața de zi cu zi, demonstrînd legătura reciprocă și durabilă dintre entitatea statală și cetățean.

Referințe bibliografice

1. *Constituția Franței*, adoptată la 4 octombrie 1958. [online] <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-de-1958.5074.html> (vizitat la 14.06.2013)
2. Convenția europeană asupra cetățeniei, adoptată la 6 noiembrie 1997. [online] http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=50&inline= (vizitat la 14.06.2013)
3. Kadelbach S. *Union Citizenship*. Jean Monnet Working Paper, 2003, nr. 9 [online] <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/03/030901-04.pdf> (vizitat la 14.06.2013).
4. Munteanu Șt. *Integrarea europeană. O perspectivă juridico-filosofică*. București: C.H. Beck, 2006, 207 p.
5. Ionescu C. *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice*. Vol. I. București: Lumina Lex, 592 p.
6. Guyla F. *Drept instituțional comunitar*. Cluj: SFERA, 2004, 480 p.
7. Muraru I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Lumina Lex, 2001, 703 p.
8. Bîrzea C. *Cetățenia europeană*. București: Politeia-SNSPA, 2005, 161 p.
9. Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1996, 250 p.
10. Costachi G. *Cetățenia ca element constitutiv al organizării de stat*. În: *Legea și Viața*, nr. 12, Chișinău, 2006, p. 4-6.
11. Muraru I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. București: Lumina Lex, 2003, 256 p.
12. *Legea cetățeniei Republicii Moldova* din 02.06.2000. În: Monitorul Oficial al RM nr. 98 din 10.08.2000. [online] <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311522> (vizitat la 14.06.2013).
13. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM nr. 1, din 18.08.1994 [online] <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311496> (vizitat la 14.06.2013).
14. Roth F. *Inventarea Europei*. Iași: Institutul European, 2007, 278 p.
15. Granrut du CL. *La citoyenneté européenne. Une application du principe de subsidiarité*. Paris: L.G.D.J., 1997, 153 p.
16. Scăunaș S. *Uniunea Europeană. Construcție. Instituții. Drept*. București: All Beck, 2005, 230 p.
17. Енгибарян П. В., Тадевоян Э. В. *Конституционное право*. Москва: Юрист, 2000, 492 с.
18. Herzog Ph. *L'Europe après l'Europe*. Paris: L'Harmattan, 2000, 358 p.